IJARSCT
International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology
International Open-Access, Double-Blind, Peer-Reviewed, Refereed, Multidisciplinary Online Journal
ISSN: 2581-9429
Volume 5, Issue 5, December 2025
Impact Factor: 7.67

शैशावस्थेतील वर्तनात्मक विकासावर सामाजिक व कौटुंबिक घटकांचा प्रभाव : एक अनुभवजन्य सांख्यिकीय अध्ययन

सुवर्णा निळकंठ चोपडे
मुख्याध्यापिका, एस. बी. वझे इंग्लिश मीडियम स्कूल, मानपाडा, डोंबिवली (पूर्व), महाराष्ट्र

सारांश

शैशावस्था ही मानवी विकासाची अत्यंत महत्त्वाची व पायाभूत अवस्था मानली जाते, कारण याच टप्प्यात बालकाच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या जडणघडणीस प्रारंभ होतो. जन्मापासून साधारणतः सहा वर्षांपर्यंतच्या कालावधीत बालकाच्या वर्तनात्मक, भावनिक, बौद्धिक तसेच सामाजिक क्षमतांचा वेगाने विकास होत असतो. या अवस्थेत विकसित होणाऱ्या वर्तनात्मक सवयी, भावनिक प्रतिक्रिया व सामाजिक संवादाचे नमुने पुढील बाल्यावस्था, किशोरावस्था व प्रौढावस्थेतील व्यक्तिमत्त्वावर दीर्घकालीन परिणाम घडवून आणतात. त्यामुळे शैशावस्थेतील विकासाचा शास्त्रीय अभ्यास करणे अत्यंत आवश्यक ठरते. प्रस्तुत संशोधनात शैशावस्थेतील वर्तनात्मक विकासावर प्रभाव टाकणाऱ्या प्रमुख सामाजिक व कौटुंबिक घटकांचा सखोल आणि सांख्यिकीय पद्धतीने अभ्यास करण्यात आला आहे. या अभ्यासासाठी महाराष्ट्रातील शहरी व ग्रामीण भागांमधील 0 ते 6 वर्षे वयोगटातील एकूण 100 बालकांची निवड यादृच्छिक नमुना पद्धतीने करण्यात आली आहे, ज्यामुळे नमुन्याचे प्रतिनिधित्व व निष्कर्षांची विश्वसनीयता सुनिश्चित होते. माहिती संकलनासाठी पालक प्रश्नावलीद्वारे कौटुंबिक वातावरण, पालकांचे शिक्षण, संगोपन पद्धती व सामाजिक परिस्थितीची माहिती गोळा करण्यात आली. त्यासोबतच बालकांच्या प्रत्यक्ष वर्तनात्मक प्रतिक्रिया, सामाजिक संवाद व भावनिक अभिव्यक्ती नोंदविण्यासाठी निरीक्षण तक्त्याचा वापर करण्यात आला. बालकांच्या वर्तनात्मक विकासाच्या विविध पैलूंचे मोजमाप करण्यासाठी प्रकारच्या वर्तनात्मक विकास मापन चा उपयोग करण्यात आला.

संकलित माहितीचे विश्लेषण टक्केवारी, सरासरी, प्रमाणित विचलन आणि सहसंबंध गुणांक या सांख्यिकीय साधनांच्या सहाय्याने करण्यात आले. विश्लेषणातून असे आढळून आले की कौटुंबिक वातावरणाची गुणवत्ता, पालकांची शैक्षणिक पातळी, बालकाची पोषणस्थिती तसेच सामाजिक संपर्काच्या संधी या सर्व घटकांचा शैशावस्थेतील वर्तनात्मक विकासावर सकारात्मक व सांख्यिकीयदृष्ट्या लक्षणीय परिणाम होतो. विशेषतः अनुकूल

DOI: 10.48175/IJARSCT-30673

IJARSCT
International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology
International Open-Access, Double-Blind, Peer-Reviewed, Refereed, Multidisciplinary Online Journal
ISSN: 2581-9429 Volume 5, Issue 5, December 2025 Impact Factor: 7.67

कौटुंबिक वातावरण आणि समृद्ध सामाजिक संपर्क असलेल्या बालकांमध्ये आत्मविश्वास, सामाजिक जुळवणूक व भावनिक संतुलन अधिक प्रमाणात दिसून येते.

एकूणच, प्रस्तुत अभ्यासातून असे स्पष्ट होते की शैशावस्थेतील वर्तनात्मक विकास हा बहुघटकांवर आधारित असून सामाजिक व कौटुंबिक घटकांचा त्यामध्ये महत्त्वाचा वाटा आहे. या निष्कर्षांच्या आधारे पालक मार्गदर्शन, बालसंगोपन धोरणे व प्रारंभिक बालशिक्षणाच्या कार्यक्रमांची आखणी अधिक प्रभावीपणे करता येऊ शकते[1].

कीवर्ड्स : *शैशावस्था, वर्तनात्मक विकास, कौटुंबिक घटक, सामाजिक घटक, सांख्यिकीय विश्लेषण*

[1] आचरे, बी. डी. (2015). *बालविकासाचे मानसशास्त्रीय पैलू.* पुणे: दिनेश प्रकाशन.